

ULUSAL LİDER HAYDAR ALİYEV'İN NAHÇIVAN'IN MADDİ VE
KÜLTÜREL ANITLARININ BİLİMSEL ÇALIŞMASINDA ROLÜ.

THE ROLE OF NATIONAL LEADER HEYDAR ALIYEV IN THE SCIENTIFIC
STUDY OF THE MATERIAL AND CULTURAL MONUMENTS OF NAKHCHIVAN.

Seba HÜSEYNOVA

Başöğretmen, Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi Azerbaycan Tarihi Bölümü,

sabahuseynova08@gmail.com

ÖZET

20. yüzyılın tamamında Nahçıvan'da en geniş çaplı arkeolojik kazılar, çok sayıda anıtın tescili, maddi ve kültürel kalıntıların toplanması ve halkın geneli için yerel tarih müzelerinin oluşturulması Haydar Aliyev'in dikkat ve özeni sonucu olarak gerçekleştirilmiştir. Büyük lider, Nahçıvan'ın maddi kültürünün, özellikle Gemigaya anıtının evrensel değerini ve milletimizin tarihinin araştırılmasındaki bilimsel önemini çok takdir etti. Gemigaya kompleksinde yüzlerce kaya oymacılığı ve diğer anıtlar keşfedildi ve bu alanlarda derinlemesine araştırmalar yapıldı.

Anahtar kelime: Haydar Aliyev, Nahçıvan, Gemigaya anıtı, Ordubad şehri, Nahacir anıtları.

SUMMARY

During the entire 20th century in Nakhchivan, the most large-scale archaeological excavations, the registration of numerous monuments, the collection of material and cultural remains and the creation

of local history museums for the general public were realized precisely as a result of the attention and care of Heydar Aliyev. The great leader highly appreciated the universal value of the material culture of Nakhchivan, especially the Gamigaya monument, and its scientific importance in the study of the history of our nation. Hundreds of rock carvings and other monuments were discovered in the Gamigaya complex, and in-depth research was carried out in these areas.

Key words: Haydar Aliyev, Nakhchivan, Gemigaya monument, Ordubad city, Nahajir monuments.

ANA METİN

20. yüzyılın 70'li ve 80'li yıllarında Haydar Aliyev'in Azerbaycan'a önderlik ettiği yıllarda, eski tarihimizin, maddi ve kültürel mirasın araştırılmasına ve korunmasına, cumhuriyetin her yerinde olduğu gibi, Azerbaycan topraklarında da büyük önem verildi. Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti. 20. yüzyılın tamamı boyunca, Nahçıvan'daki en büyük arkeolojik kazılar, sayısız anıtın tescili, maddi ve kültürel kalıntıların toplanması ve halk için yerel tarih müzelerinin oluşturulması, Haydar Aliyev'in dikkat ve özeninin bir sonucu olarak gerçekleştirilmiştir.

20. yüzyılın 60'lı ve 80'li yıllarında, Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti topraklarındaki arkeolojik araştırmalar daha da genişledi. Bu dönemin en kapsamlı arkeolojik araştırmaları, ANAS muhabiri V. Aliyev'in adıyla ilişkilidir. Geçen yüzyılın 60'lı yıllarından başlayarak çok katmanlı II Kültepe yerleşiminin araştırmalarına dayanarak, V. Aliyev burada Orta Tunç Çağı'nda, m. ö. II. binyılın ilk yarısında erken bir kentsel yerleşim olduğunu kanıtladı. Tunç Çağı'na kadar Ordubad ilçesi topraklarında bulunan Prof. V. Aliyev, m. ö. IV binyılın sonundan II binyılın sonuna kadar kaya resimleri açısından zengin Gamigaya anıtını kaydetti ve burada kapsamlı araştırmalar yaptı.

Sovyet hakimiyeti yıllarında ortaçağ şehirlerinin şehircilik ilke ve geleneklerini çok iyi koruyan Ordubad şehri, yapılan imar çalışmaları sırasında zarar görmüş, şehrin mimari üslubuna zarar vermiş, görünümü tahribata uğramıştır. Hatta bazı tarihi ve kültürel anıtlar hasar gördü ve yıkıldı. Böylece büyük önder tarafından "Azerbaycan'ın İncisi" olarak adlandırılan Ordubad şehri, "modernite" adı altında inşa edilen yapılar nedeniyle eski görünümünü kaybetmiştir. Haydar Aliyev bunu öğrenir öğrenmez Ordubad'ı 1977'de korunan şehir ilan etti. Böylece bu kararla şehrin dokunulmazlığı sağlanmış oldu. Ordubad Tarihi-Mimarlık Koruma Alanı, 1979'dan beri bölge kültür dairesi altında faaliyet göstermektedir. Ordubad bölgesinde genel olarak 600'den fazla irili ufaklı tarihi ve kültürel eser bulunmaktadır(Azərbaycan qəzeti 5 oktyabr 2002-ci il. S 2-3).

1980'lerde yapılan araştırmalar sırasında, Oglangala anıtlarının bu alanda önemli bir siyasi merkez olduğuna dair yadsınamaz kanıtlar bulundu. Bağımsızlık yıllarında (2008-2011) yapılan kazılar bu ilk düşünceleri doğrulamakla kalmamış, aynı zamanda Oglangala'nın Erken Demir Çağı'nda bağımsız bir devletin başkenti olduğunu da göstermiştir.

1980'li yıllarda Sederek yerleşiminde yapılan araştırmalar, bu anıtın antik tarihimizin çeşitli evrelerine ait maddi ve kültürel kalıntılar açısından zengin olduğunu göstermektedir. Bu anıtta Neolitik dönemden Orta Çağ'a kadar farklı kültürleri yansıtan arkeolojik buluntular keşfedilmiştir.

Ordubad, 1977 yılında sit alanı ilan edilmesine rağmen, o dönemde Özerk Cumhuriyetin Kültür Bakanlığı ve mahalli Sovyetler, büyük devletin inisiyatifiyle anıtın gerekli koruma ve restorasyonu yapılmadığı için, Ulu Önderin teşebbüsü ile Doğrudan Nahçıvan ÖSSC topraklarında bulunan maddi ve kültürel anıtların korunması, araştırılması ve tanıtılması için”Tarihi ve kültürel anıtların korunması ve kullanılması hakkında” Azerbaycan SSC kanununun Nahçıvan ÖSSC'de de uygulanması hakkında Azerbaycan SSC Üst düzey Soveti Riyaset Heyetinin kararı (15 Şubat 1980. No. 3 569) No. 1479-IX))adlı Kanun layihası kabul edildi. Kararda şunlar belirtildi:

- Azerbaycan SSC Yüksek Sovyeti Başkanlığı Nahçıvan ÖSSC Bakanlar Kurulu Başkanı İ. A. Mehdiyev, yoldaşının raporunu dinledikten ve tartıştıktan sonra, Özerk Cumhuriyette tarihi ve kültürel anıtların korunması ve kullanılmasının yeniden canlandırıldığını gösteriyor. Son yıllarda yüzlerce antik anıt keşfedildi ve restorasyon çalışmalarının hacmi arttı.

Ancak, Nahçıvan ÖSSC'deki tarihi ve kültürel anıtların korunması ve kullanılması konusunda hala ciddi eksiklikler bulunmaktadır. Özerk cumhuriyetin Kültür Bakanlığı ve yerel sovyetler, anıtların korunması üzerinde devlet kontrolünü yeterince sağlamadı.

Ekonomik amaçlarla kullanılan mimari eserler bozulmadan korunur, yapıları keyfi olarak değiştirilir. Bu anıtlar sözleşme-yükümlülüğü olmaksızın işletme ve kuruluşlara kiralanmakta ve daha sonra muhafazaları izlenmemektedir.

Ordubad şehrinin tarihi-mimari rezervi hakkında onaylanmış bir tüzük yoktur ve rezervin restorasyonu için herhangi bir çalışma yapılmamaktadır.

Anıtların koruma alanı belirlenmemiş, Nahçıvan "Harabagilan" kasabalarında ve diğer bazı kasabalarda kısa tarihi bilgiler içeren dikilitaşlar dikilmemiştir, anıtların çoğunda koruma levhaları bulunmamaktadır. Nadir bir mimari külliye olan Karabağlar Anıtı'nın restorasyonu ve korunmasına ilişkin sorunlar çözülememiş olup külliye çökme tehlikesiyle karşı karşıyadır.

Özel ilmi-tadilat atölyesinin Nahçıvan bölümüne, kalifiye personel, ekipman, mekanizma ve araçlar yeterince sağlanmamıştır. Restorasyon çalışmalarının kalitesi düşük, birçok anıt, özellikle savunma binaları, koruma çalışmaları yapılmadığı için doğal olarak yıkılıyor.

Azerbaycan SSC İlimler Akademisi henüz Nahçıvan ÖSSC'nin arkeolojik haritasını derlemedi. Kazı çalışmaları çok az yapılmakta ve arkeolojik araştırmalardan sonra anıtların korunması için gerekli

önlemler alınmamaktadır. Vatandaşlara ait özel mülkiyetteki tarihi ve kültürel eserlerin devlet tarafından ortaya çıkarılması ve kayıt altına alınması alanında herhangi bir çalışma bulunmamaktadır.

Azerbaycan Tarihi ve Kültürel Anıtları Gönüllü Koruma Derneği'nin Nahçıvan şubesi henüz gerçek bir kitle örgütü haline gelmemiştir, bu daire anıtların korunmasına nüfusu dahil etme alanında yeterli çalışma yapmamaktadır.

İşletmeler, kuruluşlar ve okullar tarafından tarihi ve kültürel anıtların mülkiyeti kötü organize edilmiştir.

Azerbaycan SSC Yüksek Sovyeti Prezidyumu şu kararları alır:

- Nahçıvan SSC'de tarihi ve kültürel anıtların korunması ve kullanımını konusunda yeterince çalışma yapılmadığına dikkat edilmelidir.

Nahçıvan ÖSSC Bakanlar Kurulu, Halk Vekilleri Sovyetleri yürütme komiteleri, Azerbaycan SSC Kültür Bakanlığı ve İlimler Akademisi, bu kararda belirtilen eksiklikleri giderecek önlemleri almaları, Azerbaycan SSC'nin "Tarihi ve Kültürel Anıtların Korunması ve Kullanımına Dair Kanun"un gereklerine harfiyen uyulmaktadır.

- Azerbaycan SSC Kültür Bakanlığına, Nahçıvan SSC anıtlarının restorasyonu ve korunmasının kalitesini daha da genişletmek ve iyileştirmek, özel bilim ve restorasyonun Nahçıvan bölümünün maddi temelini güçlendirmek için önlemler alması talimatı verilmelidir. Ordubad şehrinin tarihi-mimari rezerv yönetmeliğini onaylamak için çalıştay, özel bilimsel-restorasyon üretim atölyesine ek olarak tarihi şehirlerin restorasyonunu tasarlamak için bir bölüm oluşturulmasına ilişkin sorunları çözüyor.

- Ordubad şehrinin tarihi-mimari rezervinin restorasyonunu organize etmek için Azerbaycan SSC Kültür Bakanlığı, İlimler Akademisi ve Devlet İnşaat İşleri Komisyonuna talimat verilmelidir.

Azerbaycan SSC İlimler Akademisine talimat verilsin ki, Nahçıvan ÖSSC'nin arkeolojik anıtlarının araştırılmasını genişletilsin, özerk cumhuriyetin arkeolojik haritasının hazırlanmasını sağlanılsın ve Nahçıvan Bilim Merkezi yanında bir arkeoloji ve etnografya bölümünün kurulması konusunu ele alınsın.

- Azerbaycan Tarihi ve Kültürel Anıtlarını Koruma Gönüllü Derneği, özerk cumhuriyet topraklarında bulunan tarihi ve kültürel anıtların tanıtımını geliştirmek, Nahçıvan ÖSSC Yerel Halk Vekilleri Sovyetleri ile birlikte, güçlendirmek için talimat verilmelidir. Geniş kitleleri topluma kazandırma işi...

- Azerbaycan SSC Devlet Basımevi, Basım ve Kitap Ticareti İşleri Komisyonuna Nahçıvan ÖSSC'nin tarihi ve kültürel anıtlarını tanıtan kitapçık, albüm ve afişlerin yayınlanmasını sağlamak için talimat verilmelidir(Azərbycan SSR Ali Sovetinin Məlumatı № 14(532) 31 iyul 1978-ci il. 21-ci il nəşri).

Bu dönemde Nahçıvan'da yapılan arkeolojik kazılar sonucunda bu maddi-kültürel örneklerin Azerbaycan ve diğer Ortadoğu milletlerinin kadim tarihini ve kültürünü yansıtan bir takım sorunların araştırılması açısından çok önemli olduğu ortaya çıkmıştır.

Bağımsızlık yıllarında Azerbaycan Cumhuriyeti'nde arkeolojinin gelişmesinde yeni bir aşama başladı. EVET. Aliyev siyasi arenaya ikinci dönüşünün ilk günlerinde, en çalkantılı zamanlarda bile ülkemizin tarihini araştırma konusunu bir an olsun unutmadı.

Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı H.A. Aliyev'in özel fermanı ile Milli Akademi statüsünü alan bilim merkezinin bir parçası olan Arkeoloji ve Etnografya Enstitüsü çalışanları devletin özel ilgisini hissederek faaliyetlerini daha da genişletti.

4 Şubat 1999'da Haydar Aliyev, "Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'nin 75. Yıldönümü kutlamaları hakkında" özel bir kararname imzaladı. Bu düzende Nahçıvan ÖC topraklarındaki anıtların korunması konusu da gündemdeydi(Azərbaycan qəzeti 29 noyabr 2019. S 5).

Büyük lider, Nahçıvan'ın maddi kültürünün, özellikle Gamigaya anıtının evrensel değerini ve milletimizin tarihinin araştırılmasındaki bilimsel önemini çok takdir etti. Bu amaçla, 2001 yılından bu yana Özerk Cumhuriyet topraklarında kapsamlı araştırmalar yürütmeyi kendisine görev edinmiştir. Burada uzun süre kazılar yapan, birçok makale ve bilimsel eserin yazarı olan ünlü arkeolog V. Aliyev ile görüşerek Gamigaya anıtının araştırılmasına ilişkin tavsiyelerde bulundu(Azərbaycan qəzeti 3 iyun 2014-cü il. S4).

Zaten 1970'lerde V. H. Aliyev'in önderliğinde ve 1970-1980'lerde O. H. Habibullayev'in önderliğinde Nahçıvan'daki Nahacir antik yerleşiminde Tunç Çağı ile ilgili birçok araştırma materyali elde edildi. Bundan sonra bu alandaki araştırma çalışmaları biraz yavaşlamış, ancak 1990'larda yeniden başlatılmıştır. V. B. Bakhshiliyev ve E. İ. Novruzlu arkeolojik malzemelerine göre yerleşim yerini m.ö. VI-IV yüzyıllara bağladılar. V. B. Bakhshaliyev, 1997 yılında İstanbul'da yayınlanan "Nahçıvan Arkeolojisi" adlı kitabında, Güney Azerbaycan'da Urmiye civarındaki anıtlarda bulunan Nahacir boyalı kapları ile boyalı kapları karşılaştırmıştır. A. G. Seyidov 2000 yılında yayınlanan "Nahçıvan Tunç Çağı" adlı monografisinde Nahacir anıtlarına atıfta bulunarak dönemlendirmelerini vermiştir(Abbas Seyidov-Vəli Baxşəliyev "Nəhəcirdə Arxeoloji araşdırmalar". Bakı 2002).

Ulusal liderin kişisel girişimi ve yardımı ile 2001-2002 yıllarında Nahçıvan-Gamiga'ya kapsamlı bir sefer düzenlendi. V. Aliyev liderliğindeki keşif gezisi, Küçük Kafkasya'nın en yüksek zirvesinde bulunan Gamigaya petrogliflerinin bilimsel incelemesi ile meşguldü ve basında eski Nahçıvan'ın arkeolojik anıtları hakkında bilimsel ve kamusal makaleler yayınladı. Bir yazısında, "Azerbaycan'ın kadim kültürünün beşiği olan Nahçıvan, Nahçıvan'ın büyüleyici güzelliğe ve doğal zenginliğe sahip nehir vadileri ve dağ yamaçlarında, Şarur, Gunnut, Sadarak, Kilid eteklerinde yer almaktadır. Ordubad, Dashgala of Sirab, Ermammad, Tananam, Alinjachay vadisinin Gazma, vb. Büyük dedelerimiz olan ilkel insanlar, 100.000 yıl önce Taş Devri'nde karstik mağaralarda yerleşimler kurdular"(Vəli Əliyev "Qədim Naxçıvan". Bakı 1979. S 183).

Bu amaçla Nahçıvan bölgesi seçimi tesadüfi değildir. Ermenistan tarafından ablukaya alınan Nahçıvan, Ermenilerin sürekli hedefiydi. Ermeniler, bu kadim Azerbaycan topraklarının kendilerine ait olduğu iddiasıyla yanlış propagandalara girişmişler ve tarihi gerçekleri çarpıtarak eylemlerini örtbas etmeye çalışmışlardır. Öte yandan Nahçıvan bölgesi, Azerbaycan halkının kadim tarihinin tüm aşamalarını yansıtan tarihi-arkeolojik anıtlar bakımından zengindir. Bütün bunları derinden bilen

Haydar Aliyev, ilk kapsamlı araştırma nesnesi olarak Nahçıvan'ı seçmiştir. Bu amaçla, "Nahçıvan-Gamigaya" arkeolojik seferi oluşturulmuş ve bu keşif sonucunda, 2001-2003 yıllarında, Nahçıvan topraklarının tamamında yapılan detaylı arkeolojik araştırmalar sonucunda onlarca antik yerleşim yeri ve mezar anıtı keşfedilmiştir. Gamigaya kompleksinde yüzlerce kaya resmi ve diğer anıtlar bulundu ve bu alanlarda derinlemesine araştırma yapıldı. Nahçıvan topraklarında benzer paralellere dayanan birçok buluntu, şimdi Ermenistan olarak adlandırılan bölgenin aynı zamanda Azerbaycan'ın eski toprakları olduğunu bir kez daha kanıtıyor (Vəli Baxşəliyev "Naxçıvanın arxeoloji abidələri". Bakı 2008. S 184)

12 Ağustos 2002 tarihinde Haydar Aliyev'in Azerbaycan Milli İlimler Akademisi'nin Nahçıvan şubesinin kurulmasına yönelik toplantıda yaptığı konuşma, halkımıza ait maddi ve kültürel eserlerin incelenmesi, korunması ve muhafaza edilmesi bakımından adeta bir program belgesi niteliğindedir. SSCB döneminin tüm zorluklarına rağmen terfi. Bu konuşmada, Ulu Önder tarihçilerin karşı karşıya olduğu önemli görevlerden bahsetti:

"Biliyorsunuz ki 7 Ağustos'ta Azerbaycan İlimler Akademisi'nin Nahçıvan şubesinin kurulmasına dair bir emir imzaladım. Bu sırayla, bu departmanın karşı karşıya olduğu görevler hakkında kısa düşüncelerimi ifade ettim.

Bu vesile ile Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'nin bugüne kadar üzerinde çok az çalışılmış olan kadim tarihini, kültürünü, bilimini ve edebiyatını yeniden ele alıp, bunlar hakkında bilimsel eserler, popüler kitaplar veya başka yayınlar hazırlamak amacındayım. Aynı zamanda Nahçıvan'ın eşsiz doğası, tıbbi kaynakları, toprağı ve doğal anıtları ne yazık ki bugüne kadar yeterince araştırılmamış, belki de hiç çalışılmadığını söylemek doğru olur. Bunları, öne sürdüğüm konuları incelemeye büyük ihtiyaç var.

Azerbaycan çok eski bir tarihe sahip bir ülkedir. Tarihçilerimiz 20. yüzyılda büyük işler yaptılar. Ancak şunu cesaretle söyleyebilirim ki, Azerbaycan'ın, genel olarak bu toprakların ve ülkenin halkının tarihi yeterli düzeyde incelenmedi ve araştırılmadı. Bununla şunu söylemek istiyorum ki, Azerbaycan

nadide bir ülke, nadide bir topraktır, toprak olarak Azerbaycan, ülke olarak Azerbaycan ve millet olarak Azerbaycan halkı insanlık tarihinin büyük tarihsel süreçlerinde yer almıştır. Şimdi bağımsız Azerbaycan'da, biz kendimiz ülkemizin ve topraklarımızın sahibiyken, bu çok eski, çok zengin tarihimizi ve halkımızın o derin köklerini kelimelerle değil, bugün ve gelecekte araştırmalı ve ortaya çıkarmalıyız. genel, belki bazen çok güzel ifadelerle ama ilmî delillerle ve ilmî dayanaklarla hem halkımıza anlatalım hem de dünyaya Azerbaycan halkının köklerinin nereden geldiğini, tarihlerinin ne olduğunu ve Azerbaycan'ın insanlık tarihindeki yerini gösterelim. bir ülke olarak.

Burada tarih hakkında çok konuşuyorum. Tarih, kültür, tarihi eserler, mimari eserler... Örneğin Nahçıvan bölgesini ele alırsak, bu küçük alanda çok fazla dünya çapında tarihi-mimari eser var.

Geçen yıl, bu yıl çok sıkı talimatlarla Gamigaya tesisinde gerekli sefer çalışmalarının yapılmasını sağlamaya çalışıyorum. Geçen yıl çok geç öğrendim. emri verdim.

Bildiğimiz gibi, hem doğanın harika bir anıtı hem de insan yaratıcılığının bir anıtıdır. Bu anıt Azerbaycan'a aittir. Azerbaycan tarihini yansıtan bir anıttır...

Hatırlıyorum, Moskova'da çalışırken "Doğu Kapısı" gazetesinde Gamigaya ile ilgili bir yazı yayınlanmıştı. Bunu büyük bir sorun haline getirdiler. Ermeniler burada Azerbaycan'da milliyetçilik olduğunu ayağa kaldırdılar. Bir keresinde, biz Siyasi Büro üyeleri, Moskova'daki Bolşoy Tiyatrosu'nda sezonun açılışına gittiğimizi hatırlıyorum: Gorbaçov'du, Siyasi Büro'nun başka üyeleri de vardı, ben oradaydım, teneffüste oturup çay içiyorduk. Gorbaçov bana Azerbaycan'da milliyetçiliğin az mı yoksa çok mu olduğunu sordu? Müttefik cumhuriyetlerde genel olarak milliyetçiliğin var olduğunu, Azerbaycan'ın en uluslararası cumhuriyet olduğunu ve orada diğer cumhuriyetlerden çok daha az milliyetçilik olduğunu söyledim.

Sonra yanımızda oturan Siyasi Büro üyelerinden biri geri geldi ve "Hayır, Haydar Aliyeviç, muhtemelen doğruyu söylemiyorsun. Bakın, Nahçıvan'da "Doğu Kapısı" gazetesinde milliyetçilik

hakkında, bunun gibi bir şey hakkında bir makale yayınladılar mı? hangi yazı dedim Dürüst olmak gerekirse, bir makalenin ne olduğu hakkında hiçbir fikrim yoktu. Bunu abartarak öyle bir duruma getirdiler ki, SSCB'nin liderliği, Politbüro düzeyinde konuşuldu. Sonra böyle bir şeyin gerçekten olup olmadığını merak ettim. Moskova'da buna çok ciddi tepki gösterdiler. Azerbaycan Komünist Partisi Merkez Komitesinin genel kurulunda, "Doğu Kapısı" gazetesinin editörü görevden alındı ve editör yardımcısı kınandı.

Neden? Niye? Çünkü Ermeniler bu anıtın Azerbaycan'a değil, Ermenilere ait olduğunu söylediler. O zaman dehşete düştüm. Şimdi merak ediyorum, Azerbaycan Komünist Partisi Merkez Komitesi bunu araştırıp Moskova'ya, Merkez Komite'ye burada hiçbir şey olmadığını bildiremez mi? Ama hayır, hayatlarını kurtarmak için tartışalım dediler, yani kabul edelim ki evet, burada milliyetçiliğe izin verdik ve böylece milliyetçi olmadığımızı kendimize gösterelim.

Bunu hatırlıyorum çünkü o zamanlar bir yandan şartlar uygun değildi, diğer yandan tekrar ediyorum halkımız arasında çok fazla pasiflik vardı. Ama daha fazla pasiflik istemiyorum. Şimdi kimse hiçbir şeyden korkmamalı. Azerbaycan cumhurbaşkanı olarak, size ve tüm halkımıza, tüm bilim adamlarımıza ve aydınlarımıza, Azerbaycan'ın ve halkının tarihini, kültürünü ve geçmişini dürüst ve esaslı bir şekilde kanıtlayan her çalışmanın takdir edileceğini bildirmek istiyorum(Əkbərov Qadir İsmayıl oğlu "Heydər Əliyev və Naxçıvan Muxtar Respublikasında milli-mənəvi dəyərlər məsələsi". Naxçıvan 2016).

Bahsettiğimiz gibi, "Nahçıvan-Gamigaya Seferi"nin ana araştırması, ayrılmaz bir bütün olan Nahçıvan bölgesinin tarihi, arkeolojik ve mimari anıtlarına karşı beklenen bilimsel olmayan Ermeni iddialarına sağlam kanıtlarla cevap verme ihtiyacı dikkate alınarak düzenlendi. Ermeni saldırganlığı sonucu zaman zaman ortak topraklarımızdan ayrılan Azerbaycan'ın bir kısmı Küçük Kafkas Dağları'nın en yüksek zirvesinde kaydedilen Gamigaya görüntülerine konu oldu. Doğal-coğrafi koşulların karmaşıklığı nedeniyle, uzun yıllar kapsamlı araştırmaların dışında bırakılan özel olarak düzenlenen bir arkeolojik gezi sırasında, Garangush platosu ve Nabi Yurt'ta 500'den fazla oyma taş kaydedildi, antik çağlardan kalma mezar anıtları kaydedildi. Anıtın tarihi ve milliyeti hakkında incelenmiş ve değerli bilimsel sonuçlar elde edilmiştir. Ayrıca seferin Nahçıvan eteklerinde ve ovalarında araştırma yapması

için gerekli çalışma koşulları oluşturuldu. Sonuç olarak, Kafkasya'da Eneolitik ve Tunç Çağı istifinin izini sürmek açısından ender bir anıt olarak kabul edilen Şerur yöresine bağlı Diza köyü yakınlarındaki Ovçular tepe anıtında kazılar yapıldı. Şerur bölgesi topraklarında ilk kez Nahçıvan bölgesinde daha önce bilinmeyen ilk Tunç Çağı Karabulag höyükleri incelenmiştir. Babek, Şahbuz ve Culfa bölgelerinde yapılan arkeolojik kazılar sonucunda elde edilen malzemeler, sadece Nahçıvan bölgesinin değil, tüm Azerbaycan'ın eski tarihinin yazılması için değerli bir kaynaktır(Azərbaycan qəzeti 3 iyun 2014-cü il. Səh 4).

7 Ağustos 2002'de Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev, Milli İlimler Akademisi'nin Nahçıvan şubesinin kurulmasına dair bir kararname imzaladı. Düzenin uygulanmasıyla yakından ilgilenen Haydar Aliyev'in Nahçıvan'da bulunduğu sırada yapılan toplantıya "Nahçıvan-Gamigaya" seferi üyeleri katıldı. Toplantıda Nahçıvan topraklarında yürütülen arkeolojik kazıların sonuçları kapsamlı bir şekilde analiz edildi. Nahçıvan anıtlarının daha geniş ölçekte araştırılması, "Nahçıvan Arkeolojisi" de dahil olmak üzere genelleştirilmiş eserlerin yazılması, arkeologlar için tarihi-arkeolojik anıtların korunan bölgelerinin oluşturulması yönünde yeni görevler yarattı (Respublika qəzeti 22 yanvar 2014-cü il. Səh 6-7).

SONUÇ

Azerbaycan'da Haydar Aliyev iktidardayken, milletimizin tarihini, maddi ve kültürel anıtlarını bilimsel olarak incelemek tüm tarihçilerin temel amacıydı. Haydar Aliyev'in bilimin çeşitli alanlarıyla ilişkisi, bunların geliştirilmesinde alınan önlemlerin basında yeterince yer aldığı, bu konuda birçok bilimsel eser, makale ve gazete malzemesinin bulunduğu doğrudur. Ancak, Azerbaycan'ın maddi ve kültürel anıtlarının bilimsel olarak araştırılması ve mevzuata sistematik olarak yansıtılması konusunda büyük liderin emir ve kararları bir veya iki gazete malzemesi ve arşiv belgesi dışında ele alınmamıştır. Bu sorunlar makaleye yansıtılmıştır.

KAYNAKÇA

- Vəli Baxşəliyev “Naxçıvanın arxeoloji abidələri”. Bakı 2008. 341 səh.
- Vəli Əliyev “Qədim Naxçıvan”. Bakı 1979. 287 səh.
- Abbas Seyidov, Vəli Baxşəliyev “Sədərək” Bakı 2011.
- Azərbaycan qəzeti 5 oktyabr 2002- ci il. Səh 2- 3.
- Respublika qəzeti 22 yanvar 2014- cü il. Səh 6- 7.
- Azərbaycan qəzeti 29 noyabr 2019. Səh 5.
- Azərbaycan qəzeti 3 iyun 2014- cü il. Səh 4.
- Əkbərov Qadir İsmayıl oğlu “ Heydər Əliyev və Naxçıvan Muxtar Respublikasında milli- mənəvi dəyərlər məsələsi. Naxçıvan 2016.
- Naxçıvan tarixi. Müəlliflər heyəti (üç cildə. I cild) Naxçıvan 2013.
- Abbas Seyidov, Vəli Baxşəliyev “Nəhəcirdə Arxeoloji araşdırmalar”. Bakı 2002.
- Azərbaycan SSR Ali Sovetinin Məlumatı № 14(532) 31 iyul 1978- ci il. 21- ci il nəşri.